

Skadarsko jezero Majdan ribe i novi zahvati

Skadarsko jezero je najveća slatkovodna površina na Balkanskom poluostrvu. Pružajući se duž jugoslovensko-albanske granice jezero se nalazi na krajnjem jugoistoku naše zemlje, između ogranaka planina Sutormana, Rumije, Taraboša, Prokletija i bjelopavličke ravnice. Površina mu iznosi oko 370 kv. km. Dio koji pripada našoj državi velik je 222 km². Površina mu nije uvijek ista, već zavisi od godišnjeg doba i priliva padavina. Dugo je inače, oko 50, a širina mu je nejednaka — od jednog do 14 kilometara. Čim padnu veće kiše i vode nadođu jezero naraste, poplavi okolne površine, više naselja i plodnih oranica. Tada mu površina iznosi i preko 500 kv. km.

Ima više teorija o njegovom postanku, ali novija istraživanja potvrđuju hipotezu da je ovo nekada bio morski zaliv. Naučnim iskopavanjima na njegovim sjevernim obalama nađena je fauna mekušaca morskog karaktera — koja je mogla živjeti u relativno plitkom i mirnom zalivu. Osim toga na dnu jezera živi morski račić *Dyamysis babirensis*. Skadarsko jezero je relativno mlado. Po Cvijiću, nastalo je u kvarteru spuštanjem Skadarske doline, čak i u historijsko doba. Neki drugi naučnici smatraju da je nastalo u pliocenu.

Veliki broj ostrva, samo na južnom dijelu jezera ima ih preko 50, čine Skadarsko jezero svojevrsnim rekorderom u svijetu. Najveća ostrva su Vranjina,

Lesendro, Velji i Mali Moračnik, Beška, Starčevo Velje i Malo, Grmožur, Kamenik i Velja Čakovica. Za vrijeme većeg vodostaja mnoga okolna obala uzvišenja postaju prava ostrva kao Prevlaka, Odrinska Gora, Kom, Zabljak. Na gotovo svim tim ostrvima ima po kakav historijski objekat: spomenik, crkvice, utvrđenje, te jezero i sa turističkog stanovišta predstavlja zanimljiv objekat. Na uzvišenju Zabljak nalazi se tvrđava i ostaci srednjovjekovnog grada Zabljaka, koji je u XV i XVI vijeku bio sjedište vladarske kuće Crnojevića.

Pritoke Skadarskog jezera sa naše teritorije su Morača, Rijeka Crnojevića, Orahovštica, Crmnica, Plavnica, Velika i Mala Mrka, Zetica i Gostiljska rijeka i veći broj potoka. Otiče jedino Bojanom, koja predstavlja prirodnu granicu između Jugoslavije i Albanije na potezu dugom 37 km. Prosječna dubina mu iznosi oko 6 metara, ali je u Raduškom oku, prema mjerenju Jovana Cvijića, duboko 44 metra. »Oka« su kraške vrtače na dnu jezera, ima ih desetak poznatijih. U njima je voda mnogo toplija te su poznata kao pravi majdani ribe i najbolja su lovišta.

To i takvo jezero pravi je prirodni majdan ribe. Naučnici su utvrdili da u njemu živi preko 30 vrsta, pretežno ciprinidnih vrsta ribe. Među njima su najpoznatije: ukljeva (*Alburnus scoranza*), šaran, krap (*Cyprinus carpio*), klijen (*Squalius cephalus*), i podust,

skobalj (*Chondostroma nasus*), od morske: kubla (*Anguilla finta*), skakavica (*Mugil cephalus*) i jegulja (*Anguilla anguilla*), a od salmonidnih pastrmka-glavatica (*Salmo marmoratus*).

Ekonomski najznačajnije ribe su ukljeva i šaran. Prema desetogodišnjem prosjeku na jezeru se godišnje ulovi oko 1.200 tona ribe, šarana oko 230, ukljeve 550, podusta 120, kuble 40, jegulje 18, skakavice 6 i ostale ribe oko 300 tona.

Stanovništvo iz bliže okoline jezera odvajkada se bavilo ribolovom, štaviše, većina ih je živjela od toga. Pogodni klimatski uslovi, bujno rastinje, obilje planktona, te biljne i animalne hrane u vodi, veći broj manjih pritoka i toplih izvora na njegovim obalama — uzgred budi rečeno, jezero veoma rijetko mrzne, i to nikada čitavo — učinili su Skadarsko jezero pravim prirodnim rezervoarom raznovrsne ribe.

Do nedavno, ulovljena riba prodavana je u svježem stanju ili sušena u bližim i nešto daljim mjestima. Sada je toga neuporedivo manje. Na obali jezera, na putu Titograd — Cetinje, u Rijeci Crnojevića, poslije II svjetskog rata podignuta je prva jugoslavenska fabrika za preradu slatkovodne ribe. Ta fabrika je dosta učinila u mijenjanju navika i shvatanja o načinu i oblicima eksploatacije i raspolaganja ribom iz Skadarskog jezera. Jezero je prije nekoliko godina dato na korišćenje i gazdovanje toj fabrici (»Ribarstvo«). Međutim, budući da su vjekovima stvarane navike o pravu lova i korišćenja ulovljene ribe, sa svim ostacima primitivnog u načinu lova, sa starijim navikama mještana sa obala jezera, inače, glavnim ribarima — sa svim tim teško se raskršta. To je i učinilo, i čini još uvijek, da je »Ribarstvo« i pored obilja ribe u jezeru, stalno osjećalo nestašicu sirovina. Stoga, da bi se proizvodni kapaciteti — oko 1.300 tona godišnje — racionalnije koristili, bilo je

potrebno uvoziti ribu iz inostranstva, čak iz Japana, što je, naravno, znatno poskupljivalo proizvodnju.

Radi obezbjeđenja potrebnih količina svježije ribe, pored sopstvenog ulova od oko 400 tona godišnje, »Ribarstvo« već nekoliko godina kooperira sa oko 600 okolnih mještana. Njima je omogućeno vršenje privrednog ribolova svim dozvoljenim sredstvima, bez plaćanja naknade, obezbjeđuje im nabavku ribolovnih sredstava, otkupljuje ulovljenu ribu i plaća za njih 10 posto opštinskog doprinosa na ulov ribe. Na taj način godišnje se ulovi oko 700 tona ribe. Međutim, sve to se ne otkupi, jer jedan dio, do trećine čak, ostaje za individualnu potrošnju, a po mogućnosti, i za samostalnu prodaju. Ostali dio sirovina do punog kapaciteta je obezbjeđivan iz uvoza. Priliv svježije ribe očividno je ispod mogućnosti prerade i ispod biološkog kapaciteta jezera. Izvjesne količine ribe se suše, a izvjesne se količine ne mogu konzervirati, jer su po svojim svojstvima namijenjene za riblje brašno, pa su količine ribe, obezbjeđene sopstvenim lovom i otkupom, podmirivale svega oko 40 do 50% potreba tvornice. »Ribarstvo«, inače, raspolaze najvažnijim sredstvima ribolova, pogonom za konzerviranje i pogonom za hladno sušenje ribe.

Početkom ove godine »Ribarstvo« se integrisalo sa najvećim crnogorskim spoljnotrgovinskim preduzećem »Industriaiimport« iz Titograda. Ta integracija obezbjeđuje mu sasvim povoljne perspektive. Jer, »Industriaiimport« je uzela pod svoje okrilje skoro čitav lov i ribolov u Crnoj Gori. Ribari sa Skadarskog jezera i Južnog primorja naizmjenično će loviti na moru i jezeru. Naime, intenzivna sezona ribolova na jezeru je novembar — mart, kada se ulovi oko 72 posto godišnjeg ulova. S druge strane, period mart — novembar za slatkovodne ribare je, uglavnom, mrtva

Ulov je bio bogat. Kad stigne nova oprema, biti će još veći.

Foto: M. Pešić

sezona, a to je upravo najpogodnije vrijeme za lov na moru.

Do kraja maja, računa se, počće rekonstrukcija »Ribarstva« kojom će se otkloniti »uska grla« u proizvodnji, nabaviće se savremene hladnjače za duže čuvanje ribe u svježem stanju i nabaviće se savremene mašine i oprema za lov i preradu ribe. Tako će se uskoro, ne računajući naravno, sportski ribolov, na Skadarskom jezeru ribariti jedino brodovima opremljenim radarskim uređajima i podvodnim crpkama koje usisavaju čitava jata riba.

Plasman proizvodnje za »Ribarstvo« ni do sada nije predstavljao nikakav problem. Sve što je proizvedeno lako je prodavano na domaćem i stranom tržištu (izvoz konzervirane ribe kretao se od 300 do 350 hiljadu dolara godišnje). Čuveni su njihovi proizvodi dimljeni šaran, nedavno je dobio zlatnu medalju na izložbi u Beogradu, zatim sušena jegulja i sušena ukljeva i konzervirana ukljeva. No, i pored toga što će dobiti najsavremeniju opremu za preradu ribe neki oblici pripremanja ribe neće se mijenjati. Sadašnji proces pripreme dimljenog šarana i sušene jegulje praktikovać se i ubuduće, jer im ukus prvenstveno zavisi od: sušara i drveta koje se upotrebljava za dimljenje.

Iako jezero, samo po sebi, predstavlja jedan ogroman prirodni basen ribe, preduzeće se mjere na intenziviranju uzgoja ribe.

U blizini mjesta Hum, na istočnom dijelu jezera, na kome ionako ima najviše šarana, uskoro će se branom dugom oko 300 metara, dio jezera pregraditi i formirati ribnjak površine od 171 ha. U Malom Blatu, na zapadnom dijelu, nešto kasnije biće pregrađen još jedan dio jezera za uzgoj konzumnog šarana. Računa se da će to biti najveće uzgajalište šarana u Jugoslaviji. Tu će se po principu spojenih sudova izgraditi čitav sistem bazena gdje će se šaran uzgajati po najsavremenijim naučnim metodama.¹

Kako je »Industriaimport« vlasnik lovišta »Skadarsko jezero«, to je već do sada preduzela opsežne i efikasne mjere za zaštitu biljnog i životinjskog svijeta na jezeru. Krivolovaca, nesavjesnih lovaca i ribokradica je sve manje.

Za sva ta ulaganja dio sredstava »Industriaimport« će dati iz sopstvenih fondova a ostatak iz odgovarajuće kvote od jedne milijarde koju Crna Gora dobiva iz naknade koju Italija daje našoj zemlji na ime obeštećenja za lov u našim vodama.

Zanimljivo je da se planira da uskoro počne školovanje ribara. Dosada, naime, nije bilo dovoljno obučanih ribara, — pogotovo ih neće biti kad stigne nova oprema — pa se to odražavalo na intenzitet ulova. Stoga je upućen poziv mladim ljudima koji žele da se profesionalno posvete ovom poslu, radi upućivanja u odgovarajuće škole, da bi tek nakon toga zaplovili na modernim ribarskim brodovima. Inače, »Industriaimport« će finansirati otvaranje posebnih odjeljenja u školama koje su zainteresovane za podizanje ovog kadra.

Podobnosti Skadarskog jezera za privredni ribolov su izuzetno povoljne kako zbog bogatstva i kvaliteta ribe tako i zbog uslova ribolova, prerade i tržišta.

Jednom riječi, Skadarsko jezero je rijetko srećan spoj sadašnjih i potencijalnih mogućnosti za raznovrsne doživljaje ljubitelja prirode i nauke: privredne i sportske ribolovce (na njemu se svake godine održava tradicionalno internacionalno takmičenje sportskih ribolovaca trofej »Skadarsko jezero«), zatim za lovce turiste i naučnike: biologe, ihtiologe, geografe, petrografe, arheologe, botaničare... Novi moteli i izletišta koji se grade na obalama i jezerskim ostrvima moći će da prime i lijepo dočekaju sve njih.

¹) Poribljavanjem, odgovarajućom zaštitom i sistematskom ishranom ti ribnjaci će davati velike količine ribe u svako doba godine i zavisno od potražnje na tržištu. Tako će se izbjeći špičevt kada tržište ne može prihvatiti svu ponudu šarana u svježem stanju.